

Gymnastiek en Atletiekvereniging

KUNST en KRACHT

's-Hertogenbosch.

opgericht: 1 Januari 1902.

GYMNASTIEK- EN ATHLETIEKVERENIGING
„KUNST EN KRACHT“
's-HERTOGENBOSCH

De historie van de Gymnastiek en Atletiekvereniging

KUNST en KRACHT

te 's-Hertogenbosch.

Tekst: Henk Bruggeman.

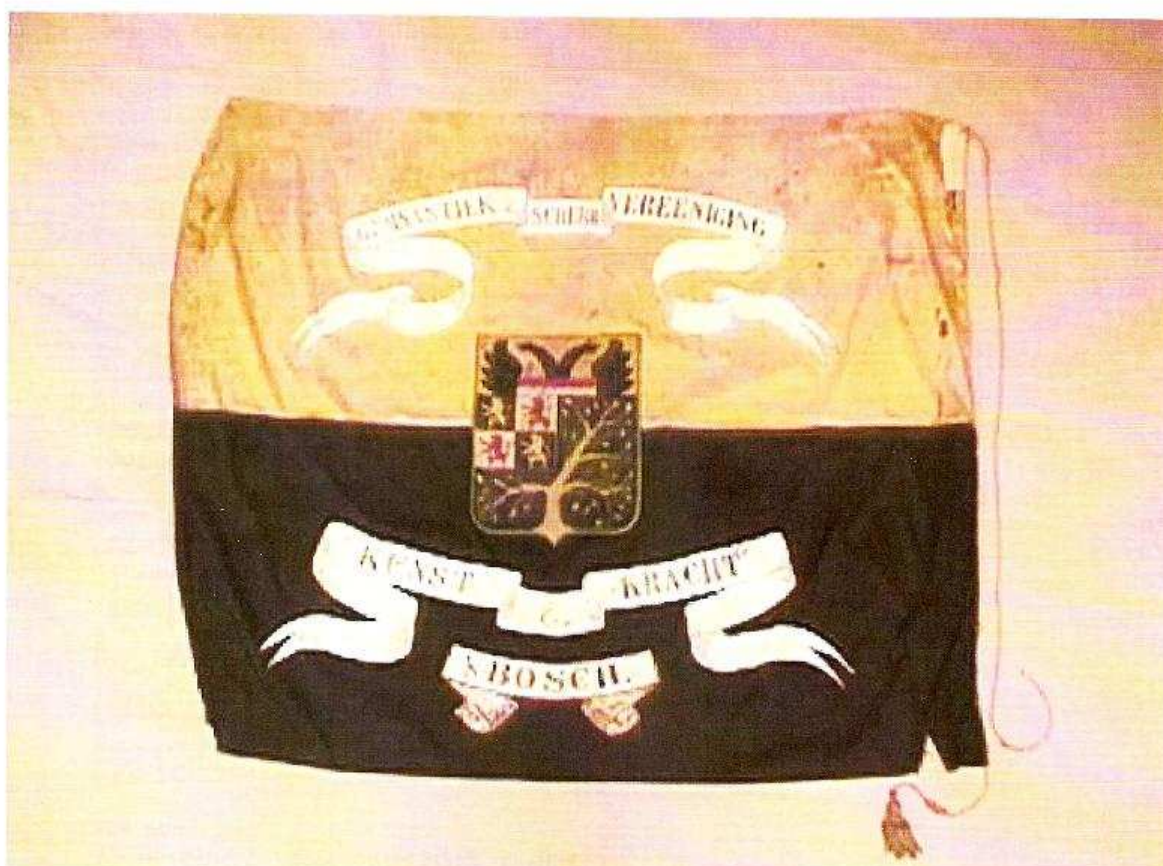
Verzorging boekjes: Robin van Tiel.

's-Hertogenbosch. augustus 2004.

INHOUDSOPGAVE.

1. *Foto.* De vlag van de Vereniging Kunst en Kracht.....blz 3.
2. In de startblokken voor de sprint 100 meter.....blz 4.
3. *Foto.* Gymnastiek en Atletiekvereniging Kunst en Kracht.....blz 6.
4. Oefeningen aan de rekstok, de ringen en de brug.....blz 7.
5. *Foto.* Turners van de Vereniging Kunst en Kracht.....blz 10.
6. Opmars der vlaggen van de deelnemende Verenigingen.....blz 11.
7. *Foto.* Poster winteruitvoering K.& K. in 1933.....blz 14.
8. Clublied van de Vereniging Kunst en Kracht.....blz 15.

1. De vlag van de vereniging "Kunst en Kracht" te 's-Hertogenbosch.

2. In de startblokken voor de sprint van de 100 meter.

Ik geef het eerlijk toe; noch het gaan winkelen, noch het bekijken van etalages behoren tot mijn favoriete bezigheden.

Toch is er èèn uitzondering op deze regel.

Met een meer dan gewone belangstelling neem ik altijd het uitgebreide assortiment in ogenschouw bij de vele zaken in antiek, curiosa en snuisterijen welke onze stad rijk is.

Enige tijd geleden = tijdens een wandeling door de Postelstraat = kwam ik langs de zaak van Antiques en Interior Jan de Raad, waar mijn aandacht getrokken werd door een daar tentoongestelde vlag.

Bij nadere beschouwing bleek deze te hebben toebehoord aan de voormalige Gymnastiek en Schermvereniging “Kunst en Kracht” uit ‘s-Hertogenbosch.

De naam “Kunst en Kracht” heeft binnen onze familie een bijzondere betekenis.

Bruggeman Sr was gedurende een aantal jaren (plm. 1915 – 1925) lid van deze vereniging. Niet alleen behoorde hij tot de groep voorwerkers bij de turners, maar vervulde ook de taak van vaandeldrager binnen deze vereniging.

De Heer de Raad was = nadat ik mijn verhaal verteld had = gaarne bereid dit attriboot naar voren te halen opdat we het samen konden bekijken. Ook de medailles, welke aan de kroon op de vlaggenstok nog aanwezig waren, werden aan een nadere inspectie onderworpen.

We waren het er samen over eens, deze vlag moest voor ‘s-Hertogenbosch behouden blijven.

En dat is ook gelukt !

Hij wordt nu bewaard in het depot van het Noord-Brabants Museum aan de Verwerstraat. Wellicht zal hij nog eens tentoongesteld worden in het Erfgoedhuis inzake de (sport-) geschiedenis van onze stad.

In de hoop, dat de archieven ons iets meer konden vertellen over het wel en wee van deze vereniging was een bezoek aan het Stadsarchief de volgende stap.

Er stonden een tweetal dozen beschreven waarin zich bescheiden zouden bevinden over de periode 1923 – 1936.

DE EERSTE ARCHIEFDOOS.

Met verbazing heb ik de inhoud ervan bekeken.

Het was een bijzondere verzameling, welke afkomstig kon zijn uit de handel van Stiefbeen en Zoon.

Een zwarte pet.

Waarschijnlijk had deze ooit het hoofd getooid van de vlaggendrager.

Aan de voorzijde ervan bevond zich een embleem = 4 x 4 cm = waarop aangebracht een afbeelding van de Nederlandse Leeuw met de tekst: Kon. Ned. Gymnastiek Ver.

Een koperen bol.

Afkomstig van een vlaggenstok.

Aan deze bol bevonden zich 8 gekleurde linten.

Een houten versiering behorende bij een vlaggenstok.

Deze was als een Franse Lelie uitgevoerd en goudkleurig geschilderd.

Hierop was de tekst aangebracht: “Kunst en Kracht.”

Een kegelvormige bol.
Geschilderd in de kleur bruin.

Een vlag. (afm. 135 x 145 cm.)

Deze bestond uit twee banen in de kleuren geel en zwart waarop de = met verf aangebrachte = tekst: “Gymnastiek Vereniging Kunst en Kracht ‘s-Hertogenbosch.” Dames afdeling.

En wat moet je dan met deze historische negotie uitgesteld op een tafel in de studiezaal van het archief ?

Eigenlijk was er maar èèn oplossing voor: opslaan in het depot van het Noord-Brabants Museum.

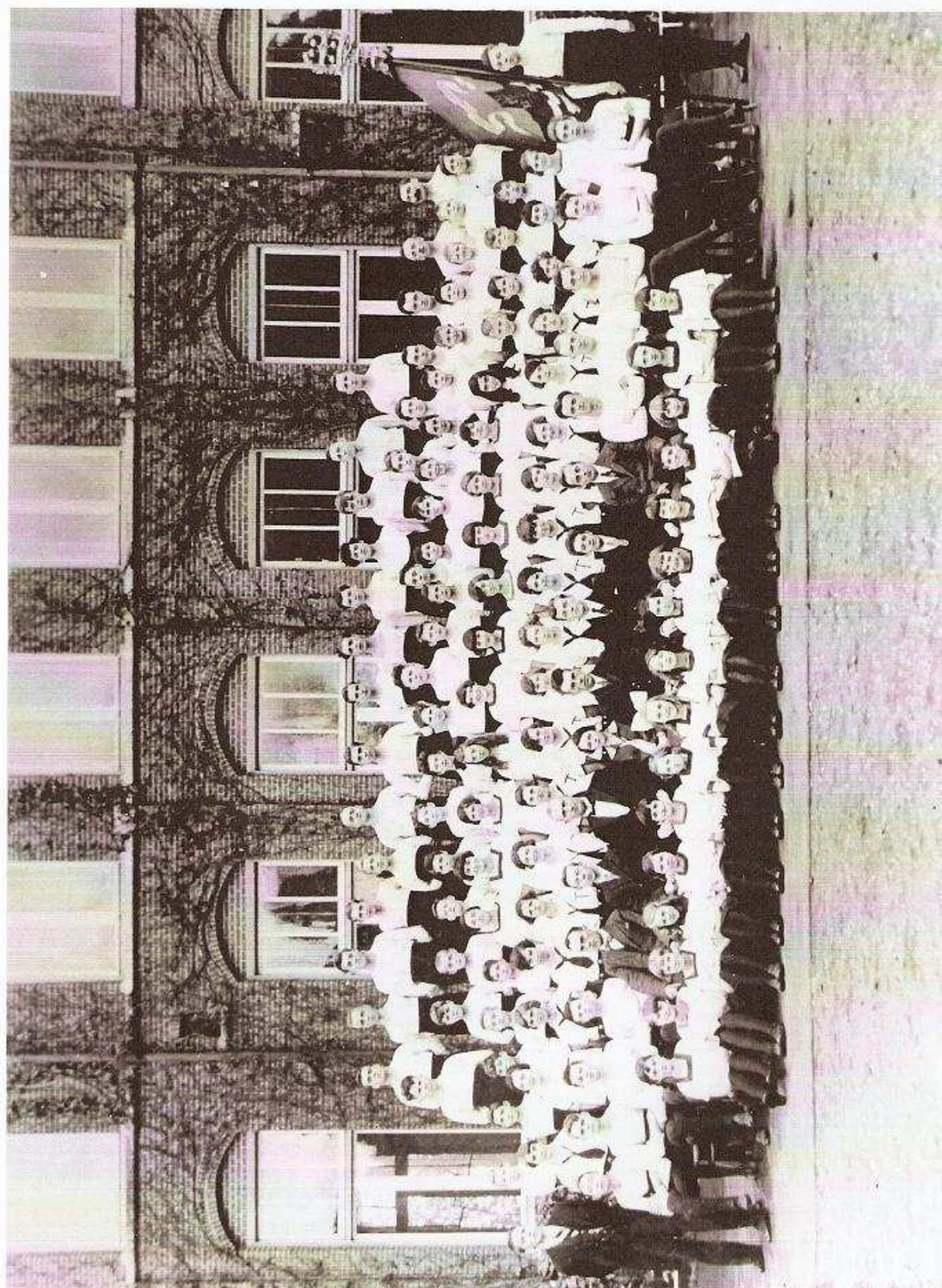
Hier waren immers reeds meerdere voorwerpen aanwezig welke ooit toebehoorden aan deze vereniging. Deze collectie bestond uit: Vlaggen, Vlaggenstokken, Wimpels, Banieren, Kroon met medailles, etc.

De beschreven voorwerpen in de catalogus van het museum gaven ons de overtuiging, dat het opmarcheren van de gymnasten van Kunst en Kracht naar het sportterrein voor het houden van hun demonstraties plaats vond met veel vertoon van slaande trom en vliegend vaandel.

DE TWEEDE ARCHIEFDOOS.

Deze was = door zijn grote collectie mappen met gedrukte en beschreven bescheiden = bijzonder interessant inzake de geschiedenis van deze vereniging. In het volgende hoofdstuk nemen wij ze, in willekeurige volgorde, uitgebreid onder de loep.

3. Deze foto van de Gymnastiek en Atletiekvereniging: "Kunst en Kracht" werd genomen op 19 december 1926.

4. Oefeningen aan de rekstok, de ringen en de brug met ongelijke leggers.

In de eerste map uit deze doos staat beschreven, dat op 18 december 1930 in een speciaal daartoe belegde vergadering de Statuten en het Huishoudelijk Reglement werden opgesteld. Ze werden goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 30 december 1930 no: 111 Staatsblad no. 23 van dinsdag 3 februari 1931

Het bestuur was toen als volgt samengesteld:

E. van Woerkom.	Voorzitter.
J. Anneveld.	Vicevoorzitter.
A. van Santvoort.	1 ^e secretaris.
Fr. Teulings.	1 ^e Penningmeester.
G.C.J.A. Janssens.	2 ^e Secretaris.
Mej. L. Anneveld.	2 ^e Penningmeesteresse.
G. Lehman.	Commissaris Materiaal.

Een tweede map was gewijd aan het 30-jarig bestaan van de vereniging.

Dit feit werd luisterrijk gevierd met een grote gymnastiek uitvoering in het Concertgebouw op 24 april 1932.

Zoals gebruikelijk in die jaren werden in de feestgids de namen vernoemd van personen welke plaats hadden genomen in het ere- en huldigings comité. In deze rij komen we tegen: Mr. R.E. Tilman; Jhr. P.J. van der Does de Willebois; Mr. F.J. van Lanschot; Baron F. van Hugeloth; E. v.d. Mortel.

De vereniging “ Kunst en Kracht “ organiseerde gedurende een groot aantal jaren in het winterseizoen een feestavond voor de leden.

Deze bijeenkomsten werden verzorgd door de leden van de eigen amusementsafdeling.

De regie en de samenstelling van deze revues was in handen van: W. Hurkens.

In een volgende map komen we nadere gegevens tegen over de Bossche Atletiek Kampioenschappen welke jaarlijks gehouden werden op het Gemeentelijk Sportterrein aan de Hekellaan.

Als deelnemende ploegen aan dit sportfeestijn in de jaren 1931 – 1933 vinden we een opgave van de volgende verenigingen:

Bossche Voetbal Vereniging B.V.V.
3^e Compagnie Politietroepen.
Regiment Wielrijders..
R. K. Vereniging Oefening Staalt Spieren.
R. K. Voetbalvereniging Wilhelmina.
Politie Sportvereniging.
Gymnastiek en Atletiekvereniging Kunst en Kracht.

Uitvoerige informatie is ook aanwezig met betrekking tot de jaarlijkse gymnastiek uitvoering door de leden van Kunst en Kracht voor de donateurs van de vereniging. Deze feestelijke bijeenkomsten, welke besloten werden met een bal, werden gehouden in het Concertgebouw. In latere jaren vonden ze ook plaats in de grote zaal van Casino schouwburg.

De betreffende gegevens hebben voornamelijk betrekking op de jaren 1923 tot 1935.

Wij vonden ook aantekeningen omtrent een: “ Openlucht Gymnastiek Show “ welke in het jaar 1928 gehouden werd op het Gemeentelijk sportterrein.

Een huzarenstukje van het Bestuur van Kunst en Arbeid moet de organisatie geweest zijn van de gymnastiekwedstrijden op de Parade van het Zuidelijk Gewest van het Koninklijk Nederlands Gymnastiekverbond op 31 juli 1910.

In de betreffende rijk gedocumenteerde map werd ook uitgebreid verslag gedaan over deelname aan wedstrijden elders. Zo noteerden we de navolgende gegevens:

<i>Jaar 1910.</i>	Internationale Gymnastiekwedstrijden tijdens de Wereldtentoonstelling te Brussel.
<i>Jaar 1922.</i>	Internationale Gymnastiekwedstrijden te Luxemburg.
<i>Jaar 1927.</i>	Internationale Gymnastiekwedstrijden te Luik.
<i>Jaar 1929.</i>	Bezoek aan de Franse stad Orléans.
<i>Jaar 1930.</i>	Internationale Gymnastiekwedstrijden te Antwerpen.
<i>Jaar 1931</i>	Nationale Stedenwedstrijd te Amsterdam.
<i>Jaar 1932.</i>	Gymnastiekwedstrijden te Tilburg

Kunst en Kracht blonk als vereniging niet alleen uit door de grote saamhorigheid en de goede verstandhouding tussen zowel het bestuur en de leden als de sporters onderling, maar men schroomde er ook niet voor om bij het bereiken van bepaalde mijlpalen in deze organisatie de bloemetjes buiten te zetten en de vlag uit te steken.

Regelmatig doen de verschillende secretarissen, welke deze functie binnen het bestuur bekleed hebben, uitgebreid verslag hierover.

<i>Jaar 1912.</i>	Viering 2 ^e Lustrum.
<i>Jaar 1921.</i>	Oprichting van de Damesafdeling Kunst en Kracht.
<i>Jaar 1922.</i>	Viering van het 20-jarig bestaan.
<i>Jaar 1923.</i>	Oprichting van een Jongens, Meisjes en Veteranenafdeling.
<i>Jaar 1927.</i>	Zilveren bestaansfeest van de vereniging.
<i>Jaar 1932.</i>	Viering van het 30 jarig bestaan van Kunst en Kracht.

Bij enige van de hier genoemde omschrijvingen werd de hulp ingeroepen van kunstzinnige adviseurs om het geheel meer kleur en elan te geven.

Zo verleende, en geheel belangeloos, de Kunstschilder Piet Slager zijn medewerking aan de vereniging door het ontwerpen en samenstellen van prachtige levende marmergroepen bij de gymnastiekuitvoering ter gelegenheid van het tweede lustrum van Kunst en Kracht.

Het hoogtepunt van deze presentatie vormde het moment waarop een klein meisje - in het wit gekleed – het podium betrad en een grote lauwerkrans legde aan de voet van de marmergroep die het 10 jarig bestaan van de Vereniging symboliseerde.

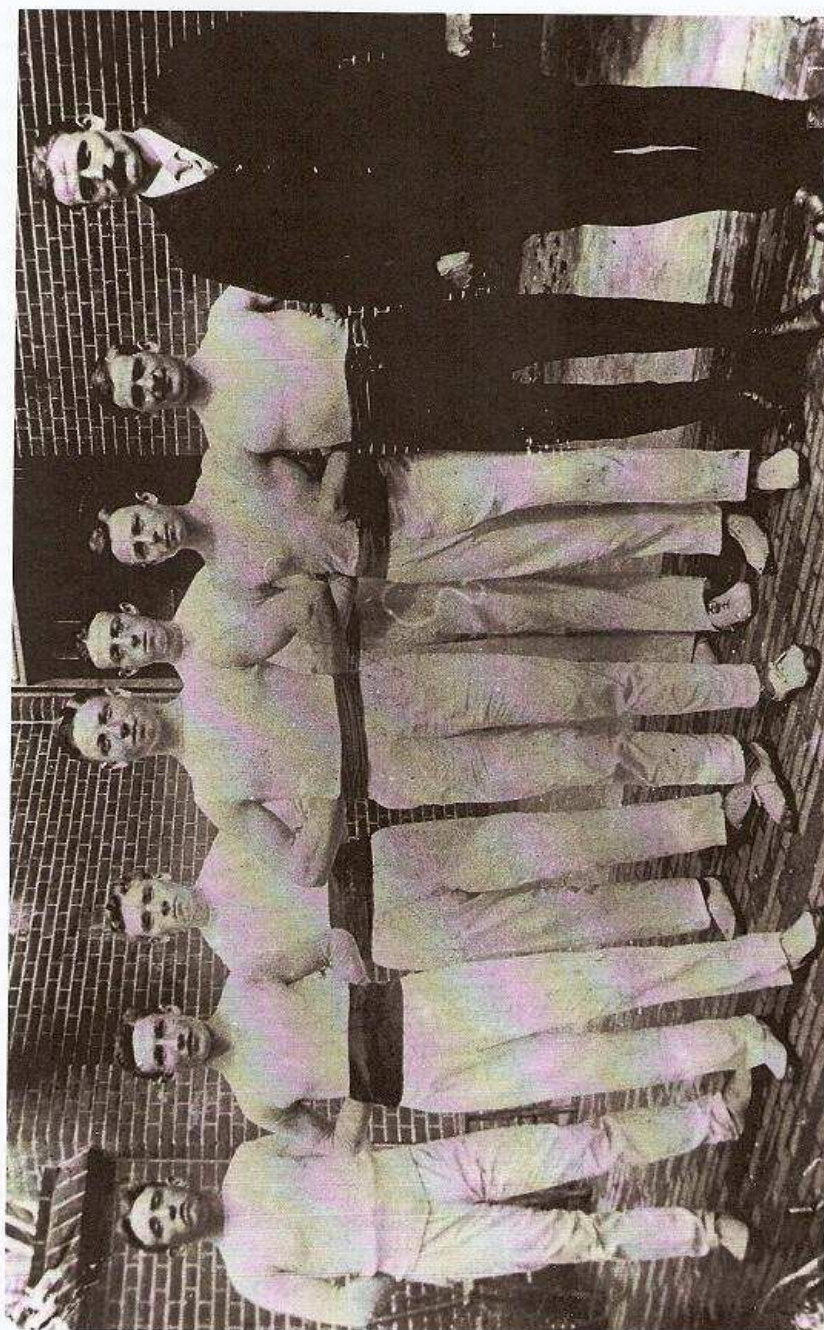
(Prov. Noord Brabantsche en 's-Hertogenbossche courant.)

Onze tweede archiefdoos hebben we nu bijna geheel doorgenomen.

De nog resterende inhoud wordt gevormd door enkele kasboeken inzake de contributie welke geïnd werd bij de leden, benevens enkele jaargangen van het clubblad, dat door de gymnastiek en atletiek vereniging Kunst en Kracht maandelijks werd uitgegeven.

5. Foto van enige turners van de Gymnastiekvereniging Kunst en Kracht.

Van links naar rechts: 1 onb.....2 onb.....3 Bart Vaes.....4 Karel Bruggeman
5 Christ Boeren.....6 onb.....7 onb.....8 v.d. Heuvel.

6. De opmars der vaandels van de deelnemende verenigingen.

De hevige storm van begin november 1901 had de bomen in onze stad van hun laatste bladeren ontdaan.

Kastelein Hamburg van café “ De Unie “ = gelegen op de veemarkt = was druk doende met het opstoken van de kolenkachel. Voor alle zekerheid had hij ook nog wat extra tafels en stoelen klaar gezet voor de vergadering welke vanavond gehouden werd in de gelagkamer van zijn koffiehuis.

Deze bijeenkomst was belegd door een aantal jongelui, die de stellige mening waren toegedaan, dat er voor deze groep in onze stad te weinig mogelijkheden waren tot ontspanning. Toen de vergadering begon bleek de opkomst van belangstellenden het midden te houden tussen een: “ goed en een slecht bezette zaal.”

Bij de initiatiefnemers van deze actiegroep bleek een duidelijke voorkeur uit te gaan naar een toneelvereniging voor jongelieden. Het repertoire moest dan wel bestaan uit moderne stukken. De aanwezigen in de zaal zagen een dergelijke toneelclub echter niet zo zitten. Bij hand opsteken gaven een zevental aspirant leden zich op; te weinig om verdere plannen te ontwikkelen..

Eèn der aanwezigen = Jos Beekwilder = stelde aan de vergadering voor, om naast de in onze stad reeds bestaande vereniging: “ Hannibal ” een tweede gymnastiek groep op te richten. Deze vereniging moest dan wel geschikt zijn om jongens uit vrijwel alle rangen en standen van onze stad in haar gelederen op te nemen.

Jos Beekwilder had al eerder ervaring opgedaan met het opzetten van sportverenigingen in de steden Bergen op Zoom en Breda.

Het hier genoemde voorstel kreeg bijval van de aanwezigen in de zaal. Een 15-tal jongemannen gaven zich op als lid van de nieuwe gymnastiekvereniging. Op voorstel van het gekozen bestuur, dat bestond uit de heren: Jos Beekwilder; J. van Rooy en H. Curvers werd met algemene stemmen gekozen voor de naam: “ *Kunst en Kracht*”.

Gebrek aan een geschikt oefenlokaal was er de oorzaak van, dat de clubavonden nog even uitgesteld moesten worden.

Begin 1902 was het dan toch zover en konden de trainingen beginnen.

Het was Kastelein van Oosterhout die, onder bepaalde voorwaarden, bereid was gevonden zijn café, dat gelegen was aan het Ortheneinde hiervoor beschikbaar te stellen.

Bij gebrek aan geschikt oefenmateriaal werden de aanwezige tafels en stoelen van dit café, met het nodige improvisatie vermogen, voor dit doel gebruikt.

Enkele maanden na de oprichtingsvergadering beschikte de penningmeester over een dermate batig kassaldo, dat het bestuur zich de weelde kon veroorloven tot aankoop van: *een paar oude ringen en een rekstok*.

De aanschaf van een springkussen moest vanwege onvoldoende geldmiddelen uitgesteld worden.

Geen probleem, ook dit werd opgelost.

Op de markt werden 20 ellen grijs linnen gekocht, aan elkaar gestikt en met vereende krachten werd er stro ingestopt. Het stro was voor een vriendenprijsje beschikbaar gesteld door foerage handelaar van Brunshot aan de Kanaaldijk.

Het zal wel een oorzaak hebben gehad, maar reeds na enkele maanden werd het oefenlokaal verplaatst van het Ortheneinde naar de achterzaal van Café de Unie op de Veemarkt.

Het gemeentebestuur van 's-Hertogenbosch zag kennelijk wel iets in deze nieuwe gymnastiekvereniging. Vanaf het jaar 1904 mochten zij gebruik maken van het Gemeentelijk

Gymnastieklokaal in de Keizerstraat. In dit gebouw waren turntoestellen van een redelijk niveau aanwezig.

Inmiddels was de heer A.B. Kooyman, leraar Gymnastiek aan de Rijks H.B.S. hier ter stede, bereid gevonden in het bestuur zitting te nemen.

Wellicht is hij ook de man geweest, die van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen toestemming wist te verkrijgen om het Gymnastieklokaal van de Rijks Hogere Burger School te mogen gebruiken.

De contacten tussen deze sportvereniging en de stedelijke H.B.S hebben er waarschijnlijk ook toe bijgedragen, dat de eerste activiteiten bestonden uit Gymnastiek en Schermen. Pas in een later tijdbestek – plm. 1925 – wordt de schermsport verdrongen door Atletiek.

Het was niet alleen aan de bezielende leiding van de heer Kooyman te danken, doch ook aan de inzet van de turners, dat de oefeningen hun vruchten begonnen af te werpen. De vele mogelijkheden welke de uitstekende turntoestellen in genoemde school aan de turners boden, zullen hiertoe eveneens hebben bijgedragen.

In 1906 behaalden de Bossche turners hun eerste successen. Maar liefst drie eerste prijzen sleepten zij in de wacht bij de gymnastiekwedstrijden te Sittard.

Bij het 25-jarig bestaan in 1927 werd in het hiervoor uitgebrachte jubileumboekje met trots gememoreerd, dat de prijzenkast van deze turnvereniging gevuld was met:

4 ereprijzen.

25 eerste prijzen.

15 tweede prijzen.

9 derde prijzen.

Dit succes was mede te danken aan de inzet van de verschillende Hoofdtrainers – ook wel Directeuren genoemd - welke aan Kunst en Kracht verbonden zijn geweest.

We komen de namen tegen van:

A.B. Kooyman.

Leraar Gymnastiek R.H.B.S.

J. v.d. Ven.

Bestuurslid K. en K.

A. Tervoort.

Leraar Gymnastiek.

K.M. den Hartog.

Militair sport instructeur.

C. van Alphen.

Leraar Gymnastiek R.H.B.S.

H. Licher.

Leraar Gymnastiek.

E.F. v.d. Geer.

Leraar Gymnastiek M.O.

Uit de aantekeningen welke wij maakten inzake dit archief van Kunst en Kracht komt ook naar voren, dat het deze vereniging niet altijd voor de wind is gegaan.

De eerste tien jaren van haar bestaan waren een tijdperk van sportieve successen en grote bloei van het ledenaantal.

Het tweede tiental werd gekenmerkt door veel tegenslag. Alle zeilen moesten bijgezet worden om het voortbestaan van de vereniging te verzekeren. Over deze periode schreef de toenmalige secretaris het navolgende verslag:

1914.

Het jaar der rampspoeden was ook voor Kunst en Kracht een jaar waarin zij tijdelijk werd lam geslagen.

Eind augustus van dat jaar, toen vele turners als soldaat werden opgeroepen was onze vereniging bijna ten dode gedoemd.

Maar gelukkig is het zover niet gekomen.

Met gepaste trots werd bij het zilveren feest in 1927 vermeld, dat de Gymnastiek en Atletiek Vereniging: “ Kunst en Kracht “ onder de bezielende leiding van haar Directeur liefst vijf afdelingen telden met in totaal 125 werkende leden.

De archieven geven niet alle geheimen prijs voor ons onderzoek.

Omtrent het verdere verloop van de geschiedenis van deze turnclub inzake de jaren 1933 tot 1942 blijven we met nog vele onbeantwoorde vragen zitten. Maar wellicht worden ze in de toekomst toch nog stukje voor stukje opgelost zodat de puzzel compleet is.

Ook de uitgebreide krantencollectie van het stadsarchief van ‘s-Hertogenbosch geeft ons over deze ontbrekende periode van het verenigingsarchief slechts sporadisch informatie.

Op 14 December 1935 werd er, in het kader van het 750 jarig bestaan van ‘s-Hertogenbosch, een grote gymnastiek demonstratie gegeven door Kunst en Kracht in het Concertgebouw.

Het jaar 1936 werd door het Bestuur van deze vereniging uitgeroepen tot een feestjaar in verband met de festiviteiten rond de viering van het 35 jarig (?) bestaan. Deze werden op Zaterdag 12 December afgesloten met een: Gymnastiek – Uitvoering in het Concertgebouw met na afloop Bal.

Een briefje, dat we in de hier beschreven archiefdoos vonden, meldt ons:

In 1942 werd de Gymnastiek en Atletiek Vereniging: “ Kunst en Kracht” opgeheven, omdat men geen lid wenste te worden van de z.g. Kultuurkamer.

7. Foto: Poster Winteruitvoering K. & K. in het jaar 1933.

Zaterdag
16
December
1933

**CONCERTGEBOUW
DEN BOSCH**

KUNST EN KRACHT
Beheerster: W. van Brunschot | Directeur: E. F. v. d. Geer, Leeraar gym. M.O.

GYMNASTIEK-UITVOERING
8 UUR NA AFLOOP BAL 8 UUR

Introductie door donateurs en leden | **40 cent per persoon (Belasting Inbegrepen)** | Introductie door donateurs en leden

Toegangsbewijzen verkrijgbaar **VRIJDAG 15 DECEMBER 8-10 uur** | Loting 8-8.15 uur
Tevens gelegenheid tot plaatsbespreken à 10 cent per persoon

Donateurs vrij toegang met één Dame op vertoon diploma 1933.

1934 7/1935

8. Clublied van de Gymnastiek en Atletiek Vereniging: “Kunst en Kracht”

Muziek van Hub. Mulders.

Woorden van W. Hurkens.

Heft allen met ons aan !
Laat thans ons clublied hooren !
Waar wij ook gaan of staan,
Zal steeds ons lied bekoren.
Onz' hoop is steeds gebouwd
Op fierheid, kracht en glorie.
Richt daarom, jong en oud,
Uw oog naar de victorie.

Refrein.

Hiep hiep hiep, hoera, leve K. en K.
Vooruit, vooruit dat is ons streven
Vooruit, vooruit met man en macht
Onz' beste krachten steeds gegeven
Kunst en Kracht tot groter bloei gebracht.

Door eendracht groot en sterk,
Door liefd' en trouw verbonden,
Zoo dat wij in ons werk
De groote kracht steeds vonden.
Vol geestdrift en vol moed.
Steeds eerlijk op ten strijde,
Niets dat ons zwichten doet,
Om naar succes te leiden.

Refrein.

Als turners(sters) kennen wij,
Geen rangen of geen standen,
Maar drukken vrank en vrij
De ware vriendschaps handen
Eèn zijn wij in gedacht
Ons doel triomfeeren
Staan pal voor Kunst en Kracht
Door eenheid, roem en eere.

Refrein.